פתרון תרגיל בית 4, גאומטריה אוקלידית ואנליטית, מתרגלת: זהבית צבי

1. חשבו את הערכים העצמיים ואת הוקטורים העצמיים של המטריצות הבאות מעל R . בכל אחד מהמקרים ציינו האם המטריצה לכסינה, במידה וכן רשמו את המטריצה P המקיימת $P^{-1}AP=D$.

א. $A=\begin{pmatrix}3&1&1\\0&2&1\\0&0&1\end{pmatrix}$

<u>פתרון</u>

נמצא ערכים עצמים ווקטורים עצמים של המטריצה A :

נמצא את הפולינום האופיני ונשווה לאפס : $|A-\lambda I|=0$

$$|A-\lambda I|=\begin{vmatrix}3-\lambda&1&1\\0&2-\lambda&1\\0&0&1-\lambda\end{vmatrix}=(3-\lambda)(2-\lambda)(1-\lambda)=0\Rightarrow \lambda_1=1,\lambda_2=2,\lambda_3=3$$

המטריצה משולשית ולכן הדטרמיננטה היא מכפלת איברי האלכסון הראשי.

קיבלנו ע"ע ממשיים שונים ולכן המטריצה לכסינה.

נמצא את P :

נמצא ו"ע ע"י כך שנפתור את המערכת $(A-\lambda I)v=0$ לכל ערך עצמי שמצאנו קודם.

עבור $\lambda_1=1$:

$$\begin{pmatrix}2&1&1\\0&1&1\\0&0&0\end{pmatrix}$$

ממשוואה ה2 : $y+z=0$. נבחר שרירותית $z=1$ ונקבל $y=-1$.

מהמשוואה הראשונה נקבל: $x=\dfrac{-y-z}{2}$.

ומכאן וקטור עצמי : $v_1=\begin{pmatrix}0\\-1\\1\end{pmatrix}$.

עבור $\lambda_2=2$:

$$\begin{pmatrix}1&1&1\\0&0&1\\0&0&-1\end{pmatrix}\xrightarrow[R_3+R_2\to R_3]{R_1-R_2\to R_1}\begin{pmatrix}1&1&0\\0&0&1\\0&0&0\end{pmatrix}\quad z=0,\ x+y=0\Rightarrow y=-x$$

נבחר שרירותית $y=1$ ונקבל $x=-1$ ומכאן וקטור עצמי : $v_2=\begin{pmatrix}-1\\1\\0\end{pmatrix}$.

עבור $\lambda_3=3$:

$$\begin{pmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 0 & -1 & 1 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix} \xrightarrow{R_1+R_2+R_3\to R_2} \begin{pmatrix} 0 & 1 & 1 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & -2 \end{pmatrix} \quad z=0\,,\ y+z=0 \Rightarrow y=0$$

נבחר שרירותית $x=1$ ונקבל מיד וקטור עצמי: $v_3=\begin{pmatrix} 1 \\ 0 \\ 0 \end{pmatrix}$.

לכן המטריצה המלכסנת את A היא $P=\begin{pmatrix} 0 & -1 & 1 \\ -1 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \end{pmatrix}$ והאלכסונית המתאימה: $D=\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 2 & 0 \\ 0 & 0 & 3 \end{pmatrix}$.

כמובן שהיה אפשר לבחור סקלרים אחרים ולקבל תשובה שהיא כפולה של הוקטורים שמצאתי.

ב. $A=\begin{pmatrix} 3 & 1 & 0 \\ -4 & -1 & 0 \\ 4 & -8 & -2 \end{pmatrix}$

<u>פתרון</u>: תחילה נמצא ערכים עצמיים:

נמצא את הפולינום האופיני ונשווה לאפס: $|A-\lambda I|=0$:

$$f_A(\lambda)=|A-\lambda I|=\begin{vmatrix} 3-\lambda & 1 & 0 \\ -4 & -1-\lambda & 0 \\ 4 & -8 & -2-\lambda \end{vmatrix}=-(2+\lambda)\begin{vmatrix} 3-\lambda & 1 \\ -4 & -1-\lambda \end{vmatrix}=-(2+\lambda)\left[(3-\lambda)(-\lambda-1)+4\right]$$

$$=-(2+\lambda)\left(\lambda^2+\lambda-3\lambda-3+4\right)=-(2+\lambda)\left(\lambda^2-2\lambda+1\right)=-(2+\lambda)(\lambda-1)^2=0 \Rightarrow \lambda_1=\lambda_2=1\,,\ \lambda_3=-2$$

כאן פיתחנו לפי שורה שלישית.

נמצא ו״ע: נפתור את המערכת $(A-\lambda I)v=0$ עבור כל λ_i שמצאנו קודם.

עבור $\lambda_1=\lambda_2=1$:

$$\begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ -4 & -2 & 0 \\ 4 & -8 & -3 \end{pmatrix} \underset{R_3-2R_1\to R_3}{\xrightarrow{R_2+2R_1\to R_2}} \begin{pmatrix} 2 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & -10 & -3 \end{pmatrix} \quad 2x+y=0 \Rightarrow x=-\frac{y}{2}\,,\ -10y-3z=0 \Rightarrow z=-\frac{10}{3}y$$

נבחר $y=-6$ ונקבל $x=3\,,\ z=20$ ומכאן מקבלים ו״ע <u>יחיד</u> $v_1=\begin{pmatrix} 3 \\ -6 \\ 20 \end{pmatrix}$ עבור ע״ע בריבוי אלגברי 2, כלומר ריבוי גיאומטרי קטן ממש מריבוי אלגברי ולכן המטריצה לא לכסינה.

- כיוון ששאלו אם המטריצה לכסינה מבלי לשאול על ו״ע וע״ע אין צורך להמשיך כי אנו יודעים את התשובה. אם היו מבקשים ו״ע בסעיף נפרד הינו חיבים להמשיך.

ג. $B=\begin{pmatrix}8&3&-3\\-6&-1&3\\12&6&-4\end{pmatrix}$

פתרון: נמצא את הפולינום האופיני ונשווה לאפס: $|B-\lambda I|=0$:

$$|B-\lambda I|=\begin{vmatrix}8-\lambda&3&-3\\-6&-1-\lambda&3\\12&6&-4-\lambda\end{vmatrix}\overset{R_1+R_2\to R_1}{=}\begin{vmatrix}2-\lambda&2-\lambda&0\\-6&-1-\lambda&3\\12&6&-4-\lambda\end{vmatrix}=(2-\lambda)\begin{vmatrix}1&1&0\\-6&-1-\lambda&3\\12&6&-4-\lambda\end{vmatrix}$$

$$\underset{R_3-12R_1\to R_3}{\overset{R_2+6R_1\to R_2}{=}}(2-\lambda)\begin{vmatrix}1&1&0\\0&5-\lambda&3\\0&-6&-4-\lambda\end{vmatrix}=(2-\lambda)\begin{vmatrix}5-\lambda&3\\-6&-4-\lambda\end{vmatrix}=(2-\lambda)\left[-(5-\lambda)(4+\lambda)+18\right]$$

$$=(2-\lambda)\left(-20-5\lambda+4\lambda+\lambda^2+18\right)=(2-\lambda)\left(\lambda^2-\lambda-2\right)=0\Rightarrow\lambda_1=\lambda_2=2\,,\ \lambda_3=-1$$

כאן פיתחנו לפי עמודה ראשונה לאחר פעולות שורה והוצאת גורם משותף.

נמצא ו״ע: נפתור את המערכת $(B-\lambda I)v=0$ עבור כל λ_i שמצאנו קודם.

עבור $\lambda_1=\lambda_2=2$:

$$\begin{pmatrix}6&3&-3\\-6&-3&3\\12&6&-6\end{pmatrix}\underset{R_3-2R_1\to R_3}{\overset{R_2+R_1\to R_2}{\longrightarrow}}\begin{pmatrix}6&3&-3\\0&0&0\\0&0&0\end{pmatrix}\overset{\frac{1}{3}R_1\to R_1}{\longrightarrow}\begin{pmatrix}2&1&-1\\0&0&0\\0&0&0\end{pmatrix}\quad 2x+y-z=0$$

יש שתי שורות אפסים ולכן בהכרח נקבל שני וקטורים עצמים בת״ל.

נסמן $z=s, y=t$: $x=\frac{-t+s}{2}$

$s=0,t=1$ ונקבל $x=\frac{-1}{2}$ ומתקבל ווקטור עצמי $v_1=\begin{pmatrix}-\frac{1}{2}\\1\\0\end{pmatrix}$.

ואם נבחר $s=1,t=0$ נקבל $x=\frac{1}{2}$ ומתקבל ווקטור עצמי $v_2=\begin{pmatrix}\frac{1}{2}\\0\\1\end{pmatrix}$.

- סיכום ביניים: ניתן לראות כי קיבלנו שריבוי אלגברי= לריבוי גאומטרי עבור ע"ע $\lambda_1=\lambda_2=2$. לכן עבור הע"ע שנישאר לנו שהינו בריבוי אחד בוודאי נמצא בדיוק וקטור עצמי אחד ולכן מכאן כבר אנו יודעים שהמטריצה לכסינה.
-

נמשיך למצוא את הו"ע הנוסף בכדי למצוא את P ו D.
עבור $\lambda_3=-1$:

$$\begin{pmatrix}9&3&-3\\-6&0&3\\12&6&-3\end{pmatrix}\xrightarrow{R_3+2R_2\to R_3}\begin{pmatrix}9&3&-3\\-6&0&3\\0&6&3\end{pmatrix}\xrightarrow[\frac{1}{3}R_3\to R_3]{-\frac{1}{6}R_2\to R_2}\begin{pmatrix}9&3&-3\\1&0&-\frac{1}{2}\\0&2&1\end{pmatrix}\xrightarrow{R_1-9R_2\to R_1}\begin{pmatrix}0&3&\frac{3}{2}\\1&0&-\frac{1}{2}\\0&2&1\end{pmatrix}$$

$$\xrightarrow{\frac{2}{3}R_1-R_3\to R_1}\begin{pmatrix}0&0&0\\1&0&-\frac{1}{2}\\0&2&1\end{pmatrix}\quad x-\frac{1}{2}z=0\Rightarrow x=\frac{z}{2}\,,\,2y+z=0\Rightarrow y=-\frac{z}{2}$$

נבחר $z=2$ ואז $x=1\,,\,y=-1$ ונקבל ו"ע $v_3=\begin{pmatrix}1\\-1\\2\end{pmatrix}$.

בסה"כ $P=\begin{pmatrix}-\frac{1}{2}&\frac{1}{2}&1\\1&0&-1\\0&1&2\end{pmatrix}$ $D=\begin{pmatrix}2&0&0\\0&2&0\\0&0&-1\end{pmatrix}$ ו- $P^{-1}AP=D$.

2. נתונה המטריצה: $A=\begin{pmatrix}2&0&1\\0&3&0\\b&0&4\end{pmatrix}$.

א. בדקו האם המטריצה לכסינה עבור $b=3$, במידה וכן מצאו את המטריצה P המקיימת $P^{-1}AP=D$.

<u>**פתרון:**</u> המטריצה היא: $A=\begin{pmatrix}2&0&1\\0&3&0\\3&0&4\end{pmatrix}$.

נמצא את הפולינום האופיני ונשווה לאפס: $|A-\lambda I|=0$.

$$|A-\lambda I|=\begin{vmatrix}2-\lambda&0&1\\0&3-\lambda&0\\3&0&4-\lambda\end{vmatrix}=(3-\lambda)(-1)^{2+2}\begin{vmatrix}2-\lambda&1\\3&4-\lambda\end{vmatrix}$$

$$=(3-\lambda)\left[(2-\lambda)(4-\lambda)-3\right]=(3-\lambda)\left(8-2\lambda-4\lambda+\lambda^2-3\right)=(3-\lambda)\left(\lambda^2-6\lambda+5\right)$$

$$=(3-\lambda)(\lambda-5)(\lambda-1)=0\Rightarrow\lambda_1=3\,,\lambda_2=5\,,\,\lambda_3=1$$

כל הע״ע שונים ולכן המטריצה לכסינה.

כעת נחשב וקטורים עצמים באמצעות פתרון המערכת $(A-\lambda I)v=0$ עבור כל λ_i שמצאנו קודם.

<u>עבור</u> $\lambda_1=3$:

$$\begin{pmatrix}-1&0&1\\0&0&0\\3&0&1\end{pmatrix}\xrightarrow[R_3+3R_1\to R_3]{}\begin{pmatrix}-1&0&1\\0&0&0\\0&0&4\end{pmatrix}\ 4z=0\Rightarrow z=0\ ,\ -x+z=0\Rightarrow z=x=0$$

נבחר שרירותית $y=1$ וקיבלנו וקטור עצמי: $v_1=\begin{pmatrix}0\\1\\0\end{pmatrix}$.

<u>עבור</u> $\lambda_2=5$:

$$\begin{pmatrix}-3&0&1\\0&-2&0\\3&0&-1\end{pmatrix}\xrightarrow[R_3+R_1\to R_3]{}\begin{pmatrix}-3&0&1\\0&-2&0\\0&0&0\end{pmatrix}\ -2y=0\Rightarrow y=0\ ,\ -3x+z=0\Rightarrow z=3x$$

נבחר שרירותית $x=1$ ונקבל מיד $z=3$ וקיבלנו וקטור עצמי: $v_2=\begin{pmatrix}1\\0\\3\end{pmatrix}$.

<u>עבור</u> $\lambda_3=1$:

$$\begin{pmatrix}1&0&1\\0&2&0\\3&0&3\end{pmatrix}\xrightarrow[R_3-3R_1\to R_3]{}\begin{pmatrix}1&0&1\\0&2&0\\0&0&0\end{pmatrix}\ 2y=0\Rightarrow y=0\ ,\ x+z=0\Rightarrow z=-x$$

נבחר שרירותית $z=1$ ונקבל מיד $x=-1$ וקיבלנו וקטור עצמי: $v_3=\begin{pmatrix}-1\\0\\1\end{pmatrix}$.

המטריצה המלכסנת היא: $P=\begin{pmatrix}0&1&-1\\1&0&0\\0&3&1\end{pmatrix}$ והאלכסונית היא: $D=\begin{pmatrix}3&0&0\\0&5&0\\0&0&1\end{pmatrix}$.

ב. האם נקבל מטריצה לכסינה עבור $b=-1$?

<u>**פתרון**</u>

המטריצה היא: $A=\begin{pmatrix}2&0&1\\0&3&0\\-1&0&4\end{pmatrix}$.

נמצא את הפולינום האופייני ונשווה לאפס: $|A-\lambda I|=0$.

$$|A-\lambda I|=\begin{vmatrix}2-\lambda & 0 & 1\\ 0 & 3-\lambda & 0\\ -1 & 0 & 4-\lambda\end{vmatrix}=(3-\lambda)(-1)^{2+2}\begin{vmatrix}2-\lambda & 1\\ -1 & 4-\lambda\end{vmatrix}$$

$$=(3-\lambda)\left[(2-\lambda)(4-\lambda)+1\right]=(3-\lambda)\left(8-2\lambda-4\lambda+\lambda^2+1\right)=(3-\lambda)\left(\lambda^2-6\lambda+9\right)$$

$$=(3-\lambda)(\lambda-3)^2=0\Rightarrow \lambda_1=\lambda_2=\lambda_3=3$$

ערך עצמי עם ריבוי אלגברי 3.

כעת נחשב וקטורים עצמים באמצעות פתרון המערכת $(A-\lambda I)v=0$ עבור הערך העצמי שמצאנו קודם.

כיון שהמטריצה 3x3 ואנו צריכים 3 ו״ע , לא יתכן שנמצא 3 ו״ע בתל כי לא יתכן שכל השורות במטריצה יתאפסו כיון שלא מדובר במטריצת האפס. בכל אופן נחשב לתרגל את הנושא :

<u>עבור</u> $\lambda_1=3$:

$$\begin{pmatrix}-1 & 0 & 1\\ 0 & 0 & 0\\ -1 & 0 & 1\end{pmatrix}\xrightarrow[R_3+R_1\to R_3]{}\begin{pmatrix}-1 & 0 & 1\\ 0 & 0 & 0\\ 0 & 0 & 0\end{pmatrix}\quad -x+z=0\Rightarrow z=x=t,\ y=s$$

נבחר שרירותית $s=1\,,t=0$ וקיבלנו וקטור עצמי : $v_1=\begin{pmatrix}0\\1\\0\end{pmatrix}$.

כעת נבחר $s=0\,,t=1$ וקיבלנו וקטור עצמי : $v_2=\begin{pmatrix}1\\0\\1\end{pmatrix}$.

יש שני ו״ע בת״ל בלבד, לכן הריבוי הגאומטרי הוא 2 ולא שווה לריבוי אלגברי, 3, ולכן המטריצה לא לכסינה.

- שימו לב : עבור $b=1$ מתקבלת מטריצה סימטרית ולפי משפט שלמדנו בכיתה היא לכסינה אורתוגונלית.

3. נתונה המטריצה : $A=\begin{pmatrix}m & 0 & 0\\ 1 & 0 & 0\\ 1 & 2 & 1\end{pmatrix}$.

א. מצאו לאילו ערכים של m המטריצה לכסינה?

<u>פתרון</u>

נמצא תחילה ערכים עצמים ע״י מציאת פולינום אופיני והשוואה לאפס : $|A-\lambda I|=0$:

$$|A-\lambda I|=\begin{vmatrix}m-\lambda & 0 & 0\\ 1 & -\lambda & 0\\ 1 & 2 & 1-\lambda\end{vmatrix}=(1-\lambda)(-1)^{3+3}\begin{vmatrix}m-\lambda & 0\\ 1 & -\lambda\end{vmatrix}=(1-\lambda)\left[(m-\lambda)(-\lambda)-0\right]$$

$$=(-\lambda)(1-\lambda)(m-\lambda)=0\Rightarrow \lambda_1=0\,,\ \lambda_2=1\,,\ \lambda_3=m$$

- אם $m\neq 0$ וגם $m\neq 1$ מתקבלים 3 ע״ע שונים למטריצה, ולכן היא לכסינה. נותר לבדוק מה קורה עבור $m=0$ ו- $m=1$.

<u>עבור</u> $m=0$: $\lambda_1=\lambda_3=0\,,\,\lambda_2=1$.

נבדוק מהו הריבוי הגיאומטרי של ע״ע $\lambda_1=\lambda_3=0$ (בעל ריבוי אלגברי 2).

כיוון אנו יודעים שעבור ע״ע עם ריבוי אלגברי 1, הריבוי אלגברי תמיד שווה לריבוי גאומטרי.

נפתור את המערכת: $(A-0\cdot I)v=0$:

$$\begin{pmatrix}0&0&0\\1&0&0\\1&2&1\end{pmatrix}\xrightarrow{R_3-R_2\to R_3}\begin{pmatrix}0&0&0\\1&0&0\\0&2&1\end{pmatrix}\quad x=0\,,\,2y+z=0$$

נבחר $y=1$ שרירותית ונקבל $z=-2$ ואז מקבלים ו״ע <u>יחיד</u> $v_1=\begin{pmatrix}0\\1\\-2\end{pmatrix}$.

קיבלנו ריבוי גיאומטרי =1 שקטן ממש מריבוי אלגברי = 2, לכן המטריצה לא לכסינה.

<u>עבור</u> $m=1$: $\lambda_1=0\,,\,\lambda_2=\lambda_3=1$.

נבדוק ריבוי גיאומטרי של הע״ע $\lambda_2=\lambda_3=1$ (בעל ריבוי אלגברי 2).

נפתור את המערכת: $(A-1\cdot I)v=0$:

$$\begin{pmatrix}0&0&0\\1&-1&0\\1&2&0\end{pmatrix}\xrightarrow{R_3-R_2\to R_3}\begin{pmatrix}0&0&0\\1&-1&0\\0&3&0\end{pmatrix}\quad x=y=0$$

נבחר $z=1$ שרירותית ונקבל ו״ע <u>יחיד</u> $v_2=\begin{pmatrix}0\\0\\1\end{pmatrix}$.

ריבוי גיאומטרי הוא 1, קטן ממש מריבוי אלגברי, שהוא 2, לכן המטריצה לא לכסינה.

<u>סיכום :</u> המטריצה לכסינה רק כאשר $m\neq 0,1$.

ב. מה משתנה בתשובה לסעיף א׳ אם נשנה את המטריצה להיות: $A=\begin{pmatrix}m&0&0\\0&0&0\\1&2&1\end{pmatrix}$?

<u>פתרון</u>

שוב נתחיל מפולינום אופייני:

$$|A-\lambda I|=\begin{vmatrix}m-\lambda&0&0\\0&-\lambda&0\\1&2&1-\lambda\end{vmatrix}=(1-\lambda)(-1)^{3+3}\begin{vmatrix}m-\lambda&0\\0&-\lambda\end{vmatrix}=(1-\lambda)\left[(m-\lambda)(-\lambda)-0\right]$$

$$=(-\lambda)(1-\lambda)(m-\lambda)=0\Rightarrow\lambda_1=0\,,\,\lambda_2=1\,,\,\lambda_3=m$$

החלוקה היא כמו בסעיף הקודם. נשים לב כי השינוי במטריצה בעמודה הראשונה וכיוון שחישבנו מינור לפי שורה ראשונה השינוי במטריצה לא פגע בתשובה של הע״ע נבדוק מה ישתנה בו״ע.

שוב, גם בסעיף זה כאשר $m \neq 0,1$ יש 3 ע״ע שונים והמטריצה לכסינה.

<u>עבור</u> $m=0$: $\lambda_1=\lambda_3=0\,,\,\lambda_2=1$.

נבדוק ריבוי גיאומטרי של הע״ע $\lambda_1=\lambda_3=0$ (בעל ריבוי אלגברי 2) כי בהכרח עבור ע״ע עם ריבוי אחד נמצא ו״ע אחד בדיוק.

נפתור את המערכת : $(A-0\cdot I)v=0$:

$$\begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 1 & 2 & 1 \end{pmatrix} \quad x+2y+z=0$$

קיבלנו שתי שורות אפסים ולכן נקבל בהכרח שני ו״ע בת״ל. לכן ריבוי אלגברי שווה לריבוי גיאומטרי עבור ע״ע $\lambda_1=\lambda_3=0$. לכן המטריצה לכסינה!

נמצא את הו״ע עבור $\lambda_1=\lambda_3=0$: נסמן $x=-2s-t\ ,\ y=s\ ,\ z=t$.

$s=1,t=0$: $x=-2$ ונקבל ו״ע : $\begin{pmatrix} -2 \\ 1 \\ 0 \end{pmatrix}$, $s=0\,,t=1$: $x=-1$ ונקבל ו״ע : $\begin{pmatrix} -1 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$

כעת נמצא ו״ע עבור $\lambda_2=1$:

נפתור את המערכת : $(A-1\cdot I)v=0$ $\quad x=y=0 \quad \begin{pmatrix} -1 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 \\ 1 & 2 & 0 \end{pmatrix}$

נבחר $z=1$ ונקבל ו״ע : $\begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$

המטריצה המלכסנת היא : $P=\begin{pmatrix} -2 & -1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 1 \end{pmatrix}$ והאלכסונית היא : $D=\begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$.

<u>עבור</u> $m=1$: $\lambda_1=0\,,\,\lambda_2=\lambda_3=1$.

נבדוק ריבוי גיאומטרי של הע״ע $\lambda_2=\lambda_3=1$ (בעל ריבוי אלגברי 2).

נפתור את המערכת : $(A-1\cdot I)v=0$:

$$\begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 \\ 0 & -1 & 0 \\ 1 & 2 & 0 \end{pmatrix} y=0\,,\,x=0$$

נבחר $z=1$ שרירותית ונקבל ו״ע <u>יחיד</u> $v_2=\begin{pmatrix} 0 \\ 0 \\ 1 \end{pmatrix}$.

ריבוי גיאומטרי הוא 1, קטן ממש מריבוי אלגברי, 2, לכן המטריצה לא לכסינה.

בסה״כ המטריצה לכסינה כאשר $m \neq 1$.